

Warszawa, dn. 18 kwietnia 2025 r.

INFORMACJA PRASOWA

Rysunki polskich dzieci z czasów wojny wpisane na Międzynarodową Listę UNESCO Pamięć Świata

Zbiór ponad 7000 unikatowych rysunków i zeszytów tworzonych przez polskie dzieci w 1946 roku – obejmujących świadectw zbrodni okupacji niemieckiej – został wpisany na Międzynarodową Listę Programu UNESCO Pamięć Świata. Przechowywana w Archiwum Akt Nowych kolekcja stała się częścią prestiżowego międzynarodowego rejestru dziedzictwa dokumentacyjnego, obejmującego najcenniejsze archiwalia świata z kilkuset krajów. — *To już 19. wpis z Polski i 9. pochodzący z zasobu Archiwów Państwowych. Stawia to Polskę w gronie sześciu krajów na świecie z największą liczbą wpisów* — informuje dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.

17 kwietnia 2025 r. Rada Wykonawcza UNESCO ogłosiła decyzję o wpisaniu na Międzynarodową Listę Programu Pamięć Świata zbioru pt. „Rysunki i zapiski dzieci z czasu wojny w Europie: 1914–1950”. Wśród 17 kolekcji pochodzących z 8 krajów znalazły się również rysunki i zeszyty polskich dzieci z lat 40. XX wieku, przechowywane w Archiwum Akt Nowych – unikatowe i niezwykle poruszające świadectwa wojennych przeżyć najmłodszych świadków okupacji niemieckiej w Polsce.

Polski zbiór, złożony z ponad 7000 prac, powstał w 1946 roku jako efekt ogólnopolskiego konkursu ogłoszonego przez redakcję tygodnika „Przekrój” za zgodą ówczesnego Ministerstwa Oświaty. Udział w nim wzięło ponad 7300 dzieci w wieku do 13 lat – najmłodszy uczestnik miał zaledwie 2 lata i 3 miesiące. Prace te, tworzone zarówno spontanicznie, jak i pod wpływem rodziców czy nauczycieli, stały się wyjątkowym dokumentem zbiorowej traumy wojennej, zapisanej ręką dziecka.

Obrazy wojny widziane oczami dziecka

Dzieci przedstawiały na swoich rysunkach m.in. sceny egzekucji, bombardowań, utraty domu, ewakuacji, przesiedleń, głodu, śmierci członków rodziny, działań frontowych, paniki i chaosu. Nie brakowało również obrazów radości z zakończenia wojny. Prace są różnej wielkości i formatu - małe, duże, kwadratowe, podłużne, prostokątne. Były rysowane i malowane na wszystkich rodzajach papieru: kredowym, brystolu, pergaminie, tekturze, a nawet na papierze pakowym. Używano różnych technik i środków, np. kolorowe kredki ołówkowe, kredki

woskowe, długopisy, tusz i akwarele. Paleta barw była dość ograniczona, dominują ciemniejsze tonacje. Stefan Szuman, pedagog, który we wczesnych latach powojennych badał wpływ II wojny światowej na psychikę polskich dzieci, powiedział na SEPEG (Międzynarodowym Kongresie na Rzecz Dziecka Poszkodowanego przez Wojnę) w Warszawie w 1948 roku: „Sądzę, że tych, którzy jeszcze nie wiedzą o tym, co się w naszym kraju działo w czasie okupacji lub nie chcą w to uwierzyć, przekonają może o prawdzie rysunki naszych dzieci”.

— *To świadectwa dzieci, które nie miały możliwości wyrazić się słowem, ale pozostawiły nam przejmujący obraz wojennej rzeczywistości. Autorami są chłopcy i dziewczęta z różnych klas społecznych i regionów Europy połączonych wspólnym tragicznym doświadczeniem wojennym. Rysunki często są jedynymi śladami pozostawionymi przez tych młodych ludzi, zwłaszcza tych, którzy zaginęli podczas Holokaustu. Ich prace są cennym źródłem nie tylko dla historyków, ale i dla psychologów, pedagogów, artystów. Są głosem tych, których świat często pomijał, a dziś ten głos został usłyszany i doceniony na arenie międzynarodowej* — podkreśla **dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.**

Międzynarodowy charakter wpisu

Zbiór rysunków z Archiwum Akt Nowych został wpisany na listę jako część wspólnego wniosku przygotowanego przez Musée National de l'Éducation w Rouen (Francja) oraz sieć International Research and Archive Network for Historical Children's Drawings z Meisenheim (Niemcy), przy współpracy z instytucjami partnerskimi z Polski, Czech, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Kanady, Szwajcarii i Ukrainy.

— *To niezwykle wzruszające dziedzictwo dokumentacyjne, zapisane ręką dziecka, które staje się świadectwem wojny bardziej przejmującym niż niejeden oficjalny raport czy relacja. Dla Archiwów Państwowych to zaszczyt, że możemy przechowywać i udostępniać tak niezwykle dziedzictwo światowej pamięci. Dla nas ten wpis jest też jednym z ważniejszych przykładów archiwalnej współpracy międzynarodowej ostatnich lat. Ma szczególny wymiar – nie tylko dokumentuje historię, ale czyni to z perspektywy, która zbyt długo była marginalizowana. To wspólne europejskie dziedzictwo dzieci, które przeżyły wojnę* — zaznacza **dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.**

Dziedzictwo dokumentacyjne Polski na światowej liście UNESCO

Wpisem kolekcji rysunków dzieci na Listę UNSECO Archiwa Państwowe umacniają swoją pozycję jako jeden z liderów w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa dokumentacyjnego. Na Międzynarodowej Liście Programu UNESCO Pamięć Świata znajduje się obecnie 19 obiektów z Polski (m.in.: autograf dzieła *De revolutionibus orbium coelestium* Mikołaja Kopernika, rękopisy Fryderyka Chopina, tablice 21 postulatów MKS z Sierpnia 1980 roku), w tym aż 9

przechowywanych w Archiwach Państwowych (m.in. akt Unii Lubelskiej z 1569 roku). Polska znajduje się tym samym w ścisłej światowej czołówce państw o największej liczbie wpisów – obok Niemiec, Francji, Holandii, Wielkiej Brytanii i Korei Południowej.

— *To dowód na to, że Archiwa Państwowe przechowują nie tylko dokumenty, ale i pamięć – zbiorową, głęboką, często bolesną, ale niezwykle cenną dla przyszłych pokoleń. Dziedzictwo, które należy nie tylko do nas, ale do całego świata* — podsumowuje **dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.**

Z pełną listą polskich wpisów na Międzynarodowej Liście Programu UNESCO Pamięć Świata można zapoznać się na stronie internetowej:

<https://archiwa.gov.pl/poznaj/projekty/unesco/pamiec-swiata/lista-miedzynarodowa/>

Rysunki i zapiski dziecięce mają dziś wyjątkowe znaczenie jako materiał edukacyjny i ekspozycyjny. Polska kolekcja była już szeroko prezentowana w ramach międzynarodowej wystawy „Mamo, ja nie chcę wojny!” – ekspozycja odwiedziła ponad 30 miast w Polsce i ponad 40 krajów świata, budząc poruszenie i refleksję.

Strona wystawy „Mamo, ja nie chcę wojny!” (dostępna w języku polskim, angielskim, ukraińskim i chińskim): <https://momidontwantwar.eu/>

Archiwa Państwowe to instytucje, które zajmują się gromadzeniem, przechowywaniem, konserwowaniem oraz udostępnianiem dokumentów i akt publicznych, mających znaczenie dla historii kraju i jego obywateli. Działają na podstawie przepisów prawa, w tym ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, i są częścią systemu administracji publicznej. Archiwa państwowe pełnią istotną rolę w ochronie dziedzictwa narodowego, umożliwiając badania naukowe, ale także zapewniając dostęp do dokumentów w celach administracyjnych, prawnych, naukowych czy genealogicznych. Archiwa Państwowe składają się z 3 archiwów o charakterze centralnym z siedzibą w Warszawie: Archiwum Głównego Akt Dawnych – przechowującego najważniejsze dokumenty państwa polskiego od średniowiecza do zakończenia I wojny światowej, Archiwum Akt Nowych – przechowującego wytworzone po 1918 r. akta władz centralnych, instytucji i stowarzyszeń o charakterze ogólnopolskim, Narodowego Archiwum Cyfrowego – przechowującego dokumentację fotograficzną, dźwiękową oraz filmową powstałą od początków XX w., 29 archiwów o charakterze regionalnym wraz z oddziałami zamiejscowymi – przechowujących źródła historyczne do dziejów regionu. W Archiwach Państwowych przechowywane są najważniejsze źródła do historii państwa polskiego m.in. dokument Zbiluta z 1153 r. (najstarszy akt prawny sporządzony w Polsce), dokumenty królów i książąt, dokumenty lokacyjne miast np. Krakowa z 1257 r., oryginały Unii Lubelskiej z 1569 r. oraz Konstytucji 3 Maja z 1791 r., dokumenty ważnych osobistości historycznych m.in. Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Daszyńskiego, dokumenty Biura Odbudowy Stolicy dotyczące prac budowlanych prowadzonych w Warszawie po II wojnie światowej, a także setki tysięcy fotografii z Polski i świata m.in. pochodzących ze zbiorów „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” oraz Wojskowej Agencji Fotograficznej.

Wpis kolekcji na listę UNESCO poprzedził proces wieloetapowej oceny. Podczas XV sesji zwyczajnej Międzynarodowego Komitetu Doradczego (IAC), która odbyła się w dniach 26–28 lutego 2025 r. w Międzynarodowym Instytucie Planowania Edukacyjnego UNESCO (IIEP) w Paryżu, rozpatrzono 119 nowych nominacji, zgłoszonych przez państwa członkowskie oraz organizacje międzynarodowe. Łącznie otrzymano 122 zgłoszenia, z czego 74 pozycje zostały rekomendowane do wpisania na Międzynarodową Listę Pamięci Świata UNESCO w cyklu nominacyjnym 2024–2025. Wśród nich znalazła się kolekcja zatytułowana: **„Rysunki i pisma dzieci w czasie wojny w Europie: 1914–1950”** – wspólna propozycja zgłoszona przez osiem państw: Kanadę, Czechy, Francję, Niemcy, Polskę, Hiszpanię, Szwajcarię oraz Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

Zbiór obejmuje dokumenty, rysunki, pamiętniki, listy oraz dwa czasopisma młodzieżowe, które prezentują dziecięcą perspektywę na najważniejsze wydarzenia związane z I i II wojną światową. Charakteryzujące się niezwykłą kreatywnością, szczerością i emocjonalnym przekazem, prace te przekraczają granice państw i kultur, stając się uniwersalnym dziedzictwem całej ludzkości.

Dzięki temu wpisowi kolekcja polskich dziecięcych rysunków z okresu okupacji niemieckiej stanie się częścią światowej pamięci, a głos dzieci – często zapomniany w tradycyjnej historiografii – zostanie usłyszany na nowo, niosąc ze sobą przestrożę, refleksję i nadzieję.

Kontakt dla mediów:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

ul. Hankiewicza 1

02-103 Warszawa

tel. +48 22 58 93 123 +48 696 041 188

e-mail: promocja@aan.gov.pl